FOLKLORE IN SURINAME

door

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Vroeger tolk in de negerengelsche taal

Nog voor kort heeft dit tijdschrift gegevens, over folklore op *Bonaire*, openbaar gemaakt, die door een R. K. priester, den heer W. de Barbanson, op dat eiland waren verzameld. Thans volgt een uitvoerig overzicht van een collectie gegevens betreffende volkszang en volksspel in *Suriname*, tot het bijeenbrengen waarvan de heer R. M. F. Abbenhuis, frater-onderwijzer der congregatie van O. L. Vrouwe van Barmhartigheid in de missie van de paters-redemptoristen, en verbonden aan de St. Petruschool te Paramaribo, jaren geleden het initiatief heeft genomen. Hij vond als medewerker en kostbare hulp den heer J. P. J. Berkenveld, Surinamer van geboorte, hoofd van een missieschool in het gebiedsdeel, wiens ouders en grootouders, ter dege van de oude surinaamsche slaven- en plantage-folklore op de hoogte, hunnen kleinzoon en zoon in zijne onderzoekingen ter zijde hebben gestaan. Beiden heeren danken wij voor hun' veelomvattenden arbeid. Zij hebben door hun werk iets weten te behouden, dat voor de kennis van Suriname en, zooals wij zullen aantoonen, ook voor de wetenschap in het algemeen, van beduidend belang is.

Honderd drie en negentig nummers, voor het overgrootste deel volksliedjes, verder de beschrijving van eenige kinderspelen hebben zij naarstig bijeengebracht. De meeste liedjes werden bezorgd door leerlingen van de St. Petruschool, die ze aan de verzamelaars voorzongen. Deze teekenden ze dan op. Maar ook uit het geheugen van volwassenen en ouden van dagen is heel wat opgekomen.

De heeren Abbenhuis en Berkenveld stelden zich tot taak: te verzamelen hetgeen op dit oogenblik nog algemeen in Suriname gezongen wordt. Ze hebben niets ontleend aan de bestaande school- en kerkliederen-bundels; hunne verzameling geeft een beeld van den huidige creoolschen volkszang. Lieder van de Boschnegers en van de Indianen zal men niet in hunne collectie

aantreffen. De wijs van het lied hebben ze genoteerd, in het cijferschrift, dat bij het schoolonderwijs in het zingen wordt gebezigd. Bovendien hebben ze bij ieder lied de aanvangsnoot, zooals a, bes, d, enz .aangegeven.

Dit laatste was ook pionierarbeid. Voor zoover ons bekend, zijn toonaarden van Surinaamsche liederen zelden genoteerd; wij herinneren ons alleen ze te hebben aangetroffen in het artikel van den begaafden Surinaamschen kleurling, Mr. H. C. Focke, „De Surinaamsche Negermuziek”, tijdschrift West-Indië, 2de deel, Haarlem A. C. Kruseman, 1858, blz. 93—108, met welk artikel de heeren verzamelaars ter dege rekening hebben gehouden en dat zij in hunne beschouwingen als middel van vergelijking hebben gebruikt.

Wat is nu het belang hunner onderzoekingen voor de wetenschap in het algemeen?

Op deze vraag geeft dr. Melville J. Herskovits, hoogleeraar aan de Northwestern University, Evanston, Illinois, Vereenigde Staten van Noord-Amerika, als inzender van artikelen in dit Tijdschrift bekend, (indirect) antwoord. Wij laten dáár zijn fundamenteel betoog over de waarde van de meeningen van verschillende scholen onder de volkenkundigen, in het te Londen uitkomend tijdschrift *Africa*, Vol. III, no. 1, blz. 59—78, in een artikel getiteld: „The Culture Areas of Africa”. Wij brengen daaruit alleen naar voren, dat (gelukkig alleen maar bij geleerden) de oorsprong en de ontwikkeling van beschavingsvormen nog onderwerpen van strijd uitmaken, en dat, naast de materiele elementen, zeer zeker ook geestelijke waarden, zooals godsdienst, sociale organisatie of folklore, voor een beoordeeling in aanmerking dienen te komen. In „Acculturation of the American Negro”, in de *Southwestern Political and Social Science Quarterly*, Vol. VIII, no. 3, December 1927, Austin, Texas, doet hij uitkomen, dat de processen, waardoor de mensch beschavingselementen in zich opneemt, een van de meest treffende verschijnselen zijn voor de studie van sociale groepen en van de wijze waarop zij zich gedragen. Hoe is het mogelijk, vraagt hij, dat menschen, die fysiek zoo volkomen overeenstemmen, zulke enorme verschillen vertoonen in hunne maatschappelijke opvattingen. Hoe komt het b.v., dat in Amerika geboren Japanners en Chineezers volkomen als lieden van andere rassen in de United States, spreken, handelen en zich kleeden? Hoe is het gekomen, dat de burger van de Vereenigde Staten die een hooger of lager percentage Afrikaansch of Indiaansch bloed in zich heeft, zich geheel als Amerikaan gedraagt, zich als een (zoogenaamd) volbloed-Amerikaan gevoelt, zelfs

in die mate, dat hij op den niet-Amerikaan eenigszins neerziet?

Gaat men het adaptatie-verschijnsel na op het gebied van muziek, dan vindt men b.v., dat negers in Amerika oude Engelsche balladen van hun blanke meesters hadden *overgenomen*, waarbij zij de derde persoon door de eerste hadden vervangen, maar dat zij „spirituals”, geestelijke liederen die juweelen zijn van Amerikaansche folklore, *zelf uitvonden*. Prof. van Hornbostel, van de Berlijnsche Universiteit, die tal van Afrikaansche talen en liederen kent, toonde aan, dat de muzikale vorm van den Amerikaanschen neger geenszins Afrikaansch mag worden genoemd. Wat is er dan wel Afrikaansch in, vraagt dr. Herskovits. Hij meent, dat liederen, die nu in zwang zijn, werkelijk volksliederen zijn van: American negro origin; they are not imitation, nor are they African songs influenced by the white man, but they are songs made by the negro in European style.

Het volkslied in Suriname, zeggen wij, van den Surinamer die een zeker percentage Afrikaansch bloed bezit, kan dus door hem zijn overgenomen, maar is toch een hem eigen, een hem zelf toebehoorend lied. Het hoort thuis in den bundel van het Nederlandsche volkslied, doch in een afzonderlijke afdeeling. Zoo is de Surinamer tegelijk Nederlander — hij gevoelt zich behorende tot, als deel uitmakende van het Nederlandsche volk en hij *wil* zich ook zoo gevoelen — maar tevens is hij een zoon van den eigen Suri-naamschen bodem, die hem lief is.

In: „Negro Art, African and American”, Social Forces, Vol. V, no. 2, Dec. 1926, treedt dr. H. meer in bijzonderheden, o.a. door een bespreking van twee werken: „The Negro and his Songs”, by H. W. Odum and G. B. Johnson, Chapel Hill, The University of Carolina Press, 1925, en: „On the Trail of Negro Folks-Songs”, by Dorothy Scarborough, Cambridge, Harvard University Press., 1925 (ieder boek drie dollar). Hoe weinig wij nog weten van de door hem bedoelde adaptatie-processen zet hij uiteen in een vierde geschrift: „The Negro in the New World, The Statement of a Problem”, in de American Anthropologist, Vol. 32, no. 1, Januari-Maart 1930.

Door folklore en door muziek, zoo zegt dr. H. o.m. aan het eind, kunnen wij het probleem nader komen, dat van groote beteekenis is voor het onderzoek van de menschelijke beschaving, en voor een juist verstaan van wat de neger in Afrika en in Amerika is. Ook voor het onderzoek dus naar de wording en de waarde van onze eigen beschaving.

* * *

Wij vervolgen nu ons overzicht van de collectie.

De verzamelaars hebben het tempo van ieder lied zooveel mogelijk geschat. Ze namen als regel: matig, tot 80; matig vlug, tot 130; vlug, wat daarboven is.

De taal van alle liedjes is het negerengelsch; zooveel mogelijk hebben zij de Nederlandsche vertaling erbij gevoegd. Van enkele heel oude liedjes konden de negerengelsche klanken wel in fonetische spelling worden weergegeven, maar de beteekenis van de woorden is door de verzamelaars niet gevonden.

De collectie bestaat uit twaalf paragrafen. Veertien godsdienstige liedjes gaan aan de spits. Acht liederen volgen, die in sterfhuizen ten gehore worden gebracht. De verzamelaars duiden ze aan als „doodenliedjes”; men zou ze ook liedjes „voor de dooden” kunnen noemen. Twintig feestliederen komen nu aan de beurt. De vierde paragraaf bevat vier voorbeelden: 1. begi- en lobbiesiengi, 2. doe, 3. soesa en 4. kanga. Een potloodaanteekening in het manuscript, van den heer L. Lichtveld, leert ons dat: „doe” afkomt van het Ewe-woord *ndu*, voor: dansen; de naam kanga durven wij zonder nader onderzoek *Afrikaansch* noemen. Onder het hoofd: „Spelliedjes en Spelen” treffen wij twintig nummers aan. Onder het opschrift: „Werken en zingen”, zeventien. Het aantal slaapliedjes bedraagt acht, het aantal kinderliedjes zeven. Een en dertig nummers zijn gerangschikt in een paragraaf „Vertellen en zingen”, en achttien nummers behooren tot de rubriek „Spot en Luim”. In de laatste afdeeling zijn onder het hoofd „Al-lerlei” nog vier en veertig nummers bijeengebracht.

De verzamelaars hadden voor hun arbeid ijver, kennis en taaie volharding noodig; naar ons dunkt kunnen zij met voldoening terugzien op een arbeid die, vóór hen, nog door niemand was ondernomen. Het is echter mogelijk dat wijlen Pater Rikken, de verdienstelijke en scherpzinnige schrijver van Surinaamsche volksvertellingen en schetsen, zooals „Codjo” en „Ma Kakantrie” (Kankan-trie), te zamen met den heer Nahar, vermoedelijk dezelfde die wijlen Dr. K. van Cappelle bijstond in het verzamelen van Spin-sprookjes of anansie-tories, een poging tot het bijeenbrengen van een liederenverzameling heeft gedaan. Het manuscript zou echter verloren zijn geraakt.

Het manuscript van de heeren Abbenhuis en Berkenveld bestaat uit vijftien schoolschriften. Aan de eigenlijke liedjes gaan algemeene beschouwingen vooraf. Het geheel noemen zij: „Surinaamsche liedjes en spelen. Een bijdrage tot de kennis van het „Surinaamsche volk en de Surinaamsche jeugd.” Bovendien zond

de heer A. mij nog een aantal aanvullende gegevens, vooral uittreksels uit met het onderwerp verband houdende geschriften.

De heeren verzamelaars stellen voorop, dat zij in hunne hoedanigheid van opvoeder en onderwijzer tot hun arbeid zijn gekomen. Zij hopen, dat die dienstbaar zal zijn aan de verspreiding van het goede volkslied, aan de wetenschap, en aan den band tusschen Nederland en Suriname. Het laatste in dien zin, dat de Nederlanders zich door de kennis van de liedjes, evenals de opteekenaars, beter in Suriname mogen thuis gevoelen.

Zij zijn van oordeel, dat de spel-, feest- en verhaal-liedjes het meest het Afrikaansch karakter hebben bewaard, vooral in het rythme. Het groote aanpassingsvermogen van den Afrikaanschen neger, gepaard aan zijn armoede aan eigen melodieën, zou oorzaak zijn, dat het creoolsche lied, wat de melodie betreft, Europeesch werd. Het (oorspronkelijk Afrikaansche) rythme zou echter den creool in het hart zijn gebleven.

De negerengelsche deuntjes zouden, volgens de heeren A. en B., verwant zijn met het oud-Hollandsche kerk- en volkslied, met de volksdeuntjes van de Britsch-Indiërs — Hindostani — te Paramaribo (met een nieuw element dus), met deuntjes die missionarissen in Afrika noteerden, en met Gregoriaansche volkszingen. Zij achten het oud-muzikaal karakter bedreigd, omdat de tegenwoordige jeugd gedruild is op Nederlandschen of (door de Herrnhutters ingevoerd) Duitschen schoolzang, en voorts, omdat de gramfoon, voor geïmproviseerde negerengelsche liedjes, Engelsche melodieën aan de hand doet. De jongelui zingen tegenwoordig liefst Engelsch. (Welja, leve het *buitenlandsch* fabrikaat).

De huiselijke negerengelsche godsdienstige en profane liedjes vallen nog bij de volwassenen in den smaak, vooral bij de leden van de Evangelische broedergemeente (Herrnhutters). Behalve in de kerkgebouwen wordt er zelden in de Nederlandsche taal gezongen (klaarblijkelijk bedoelen de heeren A. en B. dat dit, alleen, bij de volwassenen zoo is; door de jeugd worden immers, zooals zij te voren zeiden, *op school* Nederlandsche volksliederen gezongen, *daar buiten* — voor de deftigheid zeker — Engelsche liedjes.

De creool, oud of jong, zingt gaarne. Het creolenvolk is praatlustig, vroolijk en spontaan; het bezingt door een improvisatie iedere eenigszins opvallende gebeurtenis. Dat was al vroeger zoo, zooals een voorbeeld uit de Nouvelle relation (enz.) de Guinée, Amsterdam, 1735, voor slaven op een Britschen slavenhaler toont. Baron Albert von Sack schrijft, in zijn „Reize naar Surinamen”, Haarlem, 1821, over zeer vroolijke liedjes op de plantages in een

brief van October 1805, o.a. over een liedje: makreelen Zondag, makreelen Maandag, enz., dat een voorlooper schijnt te zijn geweest van Speenhoff's: 's Maandags boonen, 's Dinsdags boonen, enz., maar in Suriname een spotlied was van de plantage-negers op de eentoonige voeding van de (door hen geminachte) vrije negers.

De heeren A. en B. meenen, dat de toestand van de negerbevolking op de plantages en de verwaarloozing van de godsdienstige en zedelijke opvoeding van de plantagebevolking in de 17de en 18de eeuw, het Surinaamsche volkslied en mogelijke Afrikaansche min of meer dichterlijke uitingen heeft benadeeld, zoodat thans, hetgeen zij verzamelden, voor het overgrootste deel platvloersch is. Scheld- en schimplieden (op de Doe- en Lobbi-siengie-partijen) zijn er te over; er is ook overvloed van, uiterst hartstochtelijke, minneliederen. De moederzorg was op de plantages gering; een oude vrouw, creolen-mama, creolen-moeder of nènè (min?) genaamd, was met de zorg van de slavenkinderen belast. Vandaar dat er toen slechts weinig wiegelièdjes en kinderlièdjes waren.

Het grootste euvel van de slavernij bedierf ook het volkskarakter. Poseeren en simuleeren, veinzen en bedrog werden vroeger in het creoolsche lièd geëerd en komen er ook thans nog in voor.

Men zou echter verkeerd doen met op de huidige negerengelsche lièdjes van de jeugd neer te zien, of den inhoud te wantrouwen. In enkele gevallen hebben de verzamelaars gevonden, dat een lièd van ouderen, waarin een onbehoorlijke toespeling op een gebeurtenis voorkwam, door jeugd onwetend was overgenomen.

De creool houdt van een meer hoogliggende zangstem, maar bovenal van een krachtig, levendig rythme.

Een rythme-motief van Afrika's Westkust, dat voorkomt in de habanera-dansen en -lièderen van Zuid-Amerika, en vooral in West-Indië, en dat vermeld is in het werk van A. Friedenthal, „Musik, Tanz und Dichtung bei den Kreolen Amerika's", Berlin, 1913, hebben de verzamelaars ook in Suriname aangetroffen; Friedenthal schijnt dit rythme van Afrikaansche Tangana-stammen afkomstig te achten. Bij Mr. Focke komt dezelfde slag reeds voor in den soesa-dans. Ook den door Focke genoteerden trommelslag voor banja-dans, en voor den Boschneger-sonjé-dans hebben de verzamelaars teruggevonden. Het rythme is, bij half blanke jongens als te Paramaribo, vermoedelijk sterk Europeesch geworden, trouwens, de verzamelaars zelven hoorden met Nederlandsche ooren en noteerden in Europeesche noten-teekens. Een door Friedenthal gegeven type van creoolsch-Afrikaansch rythme, een instrumentaal stukje, vonden de verzamelaar mede in het Suri-

naamsche creolen-lied terug. Zoowel Friedenthal als Mr. Focke noteerden meest de tweekwart-maat, doch zeer vrij opgevat. Rythme en melodie doen vaak recitatief aan.

Uitgaande van een gelijken (isochronischen) tetslag, kan men zeggen dat deze door verspringingen, door (variëerende) deeling, in twee, drie, of vier, door syncopen en triolen, verwerkt wordt tot een speelsch isometrisch rythme.

De oorzaken van de rijke isometrie zelfs in populaire deuntjes zoeken de verzamelaars in het rythme van het spraakeigen en van het woordaccent; vooral ook in den levendigen volksaard, in het snel voelen van spannings- en ontspannings-effecten en in de lust tot variatie bij een volk, dat immers ook niet aan eentonigen, aan regelmatigen arbeid vermag te wennen.

Zij vermoeden, dat het liederen-rythmus weer door het rythme van het begeleidend instrument, de trom, zal zijn beïnvloed. In Afrika is de trom het alles overheerschend muziekinstrument. Het felle rythme van de groote trommen werd bewerkt door metrische versiering van de kleine trommen, en weer opnieuw bewerkt door dubbele versiering van andere neger-muziekinstrumenten, zooals: kwa-kwa; banja; sakka-sakka (rammelaar); wiri-wiri; gwadoh en benta, die de jeugd ook thans nog namaakt. Voor deze instrumenten verwijzen wij naar de paragraaf over Muziek en muziekinstrumenten in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië en naar ons opstel „Les chansons et la musique de la Guyane néerlandaise” in het Journal de la Société des Américanistes de Paris, Jaargang 1912, Tome IX, blz. 27 tot 39 (met voorbeelden, na een tijdruimte van achttien jaar uit het geheugen in notenschrift opgeteekend, en waarvan de toonaard dus door ons slechts op de gis is aangegeven).

Voor de oude rythme-instrumenten treedt thans de gitaar in de plaats.

De heeren A. en B. wijzen op een eigenaardig verschil. Wanneer een Surinamer van een Nederlandsch lied de zangerige melodie bewondert, zal hij het lied „zoet” (n.e.: switi) vinden, maar het rythme krachtiger en levendiger wenschen. Hij meent dan, dat in het Nederlandsche lied *het zout* ontbreekt. De tegenstelling tusschen een „zoet” en een „zout” lied typeert het gehoor- of smaakverschil tusschen Europeesche, en creoolsche of Afrikaansche neger-muziek. Slechts een liedje als: Heb je niet gehoord van de zilveren vloot, bevat voor creoolsche ooren zout genoeg om in Suriname populair te zijn. Duitsche en Nederlandsche gezangboeken kunnen door de Surinaamsche bevolking niet worden ge-

bruikt en gewaardeerd, en zulke door creolen gezongen liederen kunnen omgekeerd door Europeanen ook niet met voldoening worden aangehoord. Het creoolsch-Afrikaansche timbre leent zich niet tot zulke melodieën, om van het rythme nog te zwijgen.

De door den heer Abbenhuis getrokken (en door ons gaarne gehuldigde) slotsom is, dat de geheele collectie een bewijs levert hoe twee beschavingen of culturen op elkander invloed uitoefenen en zich aan elkaar weten te passen. Terecht veronderstellen de verzamelaars, dat in het Boschnegerlied de Afrikaansche ras-eigenaardigheden het sterkst naar voren zullen komen en in den loop van tijden zullen zijn bewaard.

* * *

Over de liederen zelf maken wij de volgende opmerkingen:

De godsdienstige liederen getuigen van overgave, van een krachtig en levend geloof, van toepassing van het, in de kerk of elders van den geestelijken leidsman gehoorde, op dingen van het dagelijksch leven. Ze wijzen op naïveteit, en op eenvoud; ze verraden een andere denkwijze, een andere gewoonte om zich uit te drukken dan in het Nederlandsche lied gebruikelijk is. Ze zijn verrassend kort en schijnen ons soms arm van inhoud, terwijl die inhoud, naar wij vermoeden, toch meer doorvoeld zal zijn, dan liederen, die wij soms haast gedachteloos ten gehoor brengen.

Het eerste lied is zulk een zeer eenvoudige getuigenis. Het zegt alleen — en voor den geloovige is het genoeg — dat wij hierna maals, ginds, bij Sint Petrus, alle heiligen zullen ontmoeten (van aangezicht tot aangezicht zullen zien). Het tweede is uit den slaventijd. Een zwarte knaap hoorde het van zijn grootmoeder. Ziehier den inhoud: Als ik geslagen wordt (als ze mij slaan), begin ik luid te weenen, te schreeuwen, te krijten (*mi bari kré*). Maar de Heer Jezus blijft niet verre van mij. Ik hoor een stem die mij zegt: Kom tot Mij, kom tot Mij. Dat is al, maar staan wij niet, niet-tegenstaande dien soberen armen inhoud, toch een oogenblik verstomd, wanneer wij ons het geval indenken; dat de vrouw als bij slavinnen gebruikelijk was door een negeropzichter geslagen wordt, en dan schreeuwt, maar zich tot haar Heiland wendt om vertroosting?

Het derde lied is nog soberder. De woorden ervan zeggen slechts: „Simon Petrus, zoon van Jona, bemint gij Mij?”

Merkwaardig is no. 6. Dit liedje redeneert aldus (men lette op de ons geheel vreemde redeneering en beeld-keuze): Wat kan een mier uitrichten, met een koeienkop? Het diertje kan het vleesch

van den kop afeten, maar het moet het been, het skelet van den kop onaangetast laten. Zoo kan een vijand ons wel in bijkomstige dingen benadeelen (dit is de verklaring van de „gelijkenis”), maar niet in de ziel treffen en ons nooit geestelijk vernietigen. Daar heeft de Schepper voor gezorgd. Men moet dus op God vertrouwen.

Zonder de zooeven gegeven verklaring zou de inhoud van het lied ons mal en onmogelijk toeschijnen. Hier heeft men dus een sprekend voorbeeld van een geheel andere denkwijze dan de onze, klaarblijkelijk van een Afrikaansche gedachte.

Van het lied no. 7 teekenen de verzamelaars aan, dat de knaap, die het hen bezorgde, zeide: „Dit zingt mijn tante zoo maar”. Wij meenen ons echter te herinneren, dat wij het omstreeks 1893 reeds in Suriname hebben hooren zingen; het is dus niet kort geleden verzonnen. Hetzelfde kunnen wij met zekerheid zeggen van lied 9, dat een tot de Evangelische broedergemeente behoorend kleurling ons en zijn kameraden als roeier op een reistocht voorzong, maar dat, niettegenstaande den godsdienstigen inhoud, ons wat de wijs betreft deed denken aan een zeer profaan Nederlandsch deuntje.

De „doodenliedjes”, zoo leggen de verzamelaars ons uit, worden gezongen bij het „ontwaaien” (afleggen), bij de begrafenis, bij de bijeenkomst in het sterfhuis, op den achtsten rouwdag en bij het afleggen van de rouw. De verschillende kerkgenootschappen te Paramaribo hebben hun eigen godsdienstige doodenliedjes, die echter niet speciaal over den dood behoeven te gaan. In lied 15 wordt de doode sprekende (eigenlijk zingende) ingevoerd. Lied 16: „Onder gezang en met palmen gaat gij henen”, enz. wordt o.a. gezongen wanneer de dragers op de hoeken van straten door schuifelen en doorzakken met de knieën den geest van den doode gelegenheid geven om voorbij te gaan. In lied 18 wordt het lijk als: „Ma-a-san” (onvertaalbaar?) aangesproken, maar het toezingen van de woorden: „Wat hebben wij gedaan, dat gij daarin ligt”, duiden ons inziens, evenals een aangegeven variatie op een angstuiging, die door ons ook in lied 16 wordt vermoed. Lied 17 wordt gezongen als een kind begraven wordt; ook op rouwbezoek. Het zijn geheel onverstaanbare klanken en woorden zonder zin (klanknabootsing); de eerste regel luidt, in fonetische spelling: „Eebel tjeebel nobelmang”.

Men legt in lied 20 en 21 den doode weder woorden in den mond, men verzekert hem in lied 21, dat hij (daarboven) een plaats zal vinden (en dus niet op aarde moet blijven rondwaren en eventueel de levenden lastig vallen).

Soms, het blijkt uit lied 19, wordt maar luk raak een godsdienstig wijsje gezongen.

De tekst is dan bijzaak. De waarnemers deelen mede, dat men een heilig Sacramentslied hoort aanheffen, wanneer een bruid en bruidegom in een corjaal stappen om van een plantage te vertrekken, of bijvoorbeeld een lied van het Heilig Hart bij gelegenheid dat hoge bezoekers een kamp bezoeken. Lied 22 is een lied uit (naar de wijs van?) een gezangboek „Passi foe Hemel” genaamd. Het „Miserere” en enkele gezangen van de Herrnhutters (Evan-gelische broedergemeente, Moravische Broeders) behoren ook tot hetgeen bij begrafenissen en in het sterfhuis gezongen wordt.

Onder de rubriek „Feestliederen” vernemen wij, evenals onder de „doodenliedjes”, bijzonderheden nopens den tijd en de gelegenheid, dat de liedjes ten gehoor worden gebracht. De beteekenis van zinnnetjes als: de sapodielje is een zoete vrucht, en van: de vleermuis zegt: (er is) een awari onder den boom, wordt ons niet onthuld (lied 23). Best mogelijk, dat er geen bijzondere beteekenis achter zit, of dat het tweede zinnnetje slaat op een dieren-fabel. De inhoud van lied 32, vrij vertaald: Vrienden komt allemaal met mij mee, ginds naar den cognacwinkel, is niet bepaald voor geheelonthouders bestemd; aan een liedje als no. 34: Halleluja, breng de (likeur) karaf, zal menigeen zich ergeren, al meent de creool er niets kwaads mee. Aardig zijn de woorden van een kind op een lied uit (naar de wijs van?) een gezangboek door ons zéér vrij vertaald:

Hoe blij, hoe blij, ben ik vandaag
O mijn plezier is groot
Zeg hondje, poes, waarom zoo traag
Zeg slaap je, of ben je dood?

Kom, spring en dans en speel met mij
Zeg, zag je niet, heel vroeg
dat Moeder toen gebakken heeft
Drie koeken, die ze droeg?

T'is vader, vader die verjaart
Kijk, hem is dat bouquet
Wij zullen springen, spelen, ha,
'n Verjaardag is een pret.

Het was ons niet mogelijk in bovenstaande versjes het eigenaardige pittige van het negerengelsch terug te geven, noch ook het

taalrythme van het oorspronkelijke te bewaren. Lied 36 geeft een geestigen overgang van gedachten: de zanger verwacht een paar schoenen met de Fransche mail; schoenen van *goudleer*, maar *zilveren* zolen moeten ze hebben en *diamanten* hielen om de (laster) *praatjes ver weg te kunnen trappen*. Een naar het schijnt geliefkoosd thema, dat in lied 38 in andere woorden wordt herhaald.

Een klaarblijkelijk heel oud liedje, no. 37, zou thans nog op feesten en bijeenkomsten worden gezongen; het vangt aan met: Oude rum is een heerlijke drank en doet mij mijn meesteres uitschelden. Aan het einde van een feest wordt wel gezongen, dat de kauwna-trom kapot is (de trom, die gediend heeft bij een dans); dit is lied 39, waarvan de verzamelaars het rythme typisch Afrikaansch noemen. Dit laatste zeggen de waarnemers ook van het volgende liedje, dat wij, in verband met hunne vernuftige verklaring, een van de merkwaardigste vinden van de geheele verzameling. De inhoud is: Ik ga bidden tot (ik ga vereeren) de moeder van den grond, en verder (vermoedelijk, want de oorspronkelijke woorden zijn verbasterd): Begin de gebedszang, wuif zuster (met doeken, als eerbetoon voor de, vrouwelijk gedachte, beschermgeest van de plek, van de plaats). De waarnemers wijzen er op, dat in het lied het Afrikaansche werkwoord *njavaroe* voorkomt, dat, volgens het Negerengelsch woordenboek van Mr. Focke, *aanbidden* beteekent, en voorts, dat vele geesten (Watra-mama, Boesie-mama) in Suriname ook onder beschaafden bekend — al is naar onze meening de heidensche *vereering* verdwenen en van karakter veranderd — vrouwelijk worden betiteld, mogelijk in verband met Afrikaansche matriarchale cultuur. Ook in volksraadsels („lai-torie's”), wordt door den zanger of de zangster van „mijn (heidensche) bescherm-moeder” gerept.

Wij slaan de door de waarnemers gegeven bijzonderheden over begi- en lobbie-siengie, godsdienstige en minne-liederen, over. Het zal een afzonderlijke taak uitmaken om na te gaan, of deze en andere bijzonderheden b.v. bij de „doodenliedjes”, reeds geheel elders in de litteratuur, en bepaaldelijk in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië zijn vermeld. De waarnemers betoogen echter o.m. — wat naar wij meenen, nog niet bekend was — dat de soesa-dans het karakter heeft van een dankplechtigheid, door visschers en jagers bij goede vangst aan de geesten gebracht. Verder dat kanja bij de slaven een dansspel voor volwassenen was, dat evenals den soesa-dans bestond in het elkander nadoen van been- (en voet-)standen, doch thans een kinderspel is geworden.

De oude melodieën van den doe-dans (de waarnemers wijzen op

mogelijke overeenkomst met den Vodoe-dienst op Haïti) konden zij nog niet machtig worden; zij zijn bij het jonge geslacht minder bekend; de doe-dansen konden vroeger vaak in zoogenaamde afgodische dansen overgaan (volgens de verklaring van een bejaarde mulattin).

De spelliedjes en spelen dateeren meest uit den slaventijd. De kinderen uit de binnenstad van Paramaribo kennen ze weinig, die uit de buitenwijken meer, maar die in de districten het meest. De waarnemers hopen hunne verzameling spoedig uit te breiden. Van het (door ons elders vermelde) liedje: *Sie, san dé na moffoe, sie, dé kom*, geven zij een min of meer anderen en naar ons toeschijnt juister tekst en laten het eindigen met: *Neem een (been) weg*; bij iederen eersten slag van de maat tikt de voorzanger dan een been of voet van de in een rij gezetene kinderen aan. Het aange-tikte been wordt ingetrokken. Bij de slotwoorden: *Neem twee weg, neem drie weg, enz.* wordt het aftikken herhaald, tot er slechts een uitgestrekt been overblijft. De bezitter van het overgebleven been mag nu kiezen, wat hij eten wil. Vraagt hij om „tom-tom”, dan wordt het been door den voorzanger zoo lang op den grond gebonsd, tot de patient roept, dat hij genoeg heeft. Verlangt hij rijst of soep, dan wordt het been hardhandig over den grond geschuurd. Een beetje pijn verdragen de kinderen wel van elkander en vinden ze wel leuk. „*Skien hatti na ningre plesieri*” zegt men wel.

No. 48 van de verzameling wordt een plantagespel genoemd. De woorden, die zingend worden afgeteld, zijn o.i. nabootsing van woorden in een andere taal (nederlandsch), maar er is geen touw meer aan vast te maken. Anders is dit met no. 49, *kanga*. Op grond o.a. van eene beschrijving van dr. Van Hövell's „*Slaven en vrijen*”, 1853, ziet de heer Abbenhuis in de woorden een herinnering uit het afranselen in den slaventijd. „De koffie is rijp aan den boom” (den struik), zoo vangt het liedje aan. „De tobbe of mand” (waarin de slaaf of slavin de geoogste bessen moest inleveren) is niet vol” (zoo wordt de meester sprekende ingevoerd). *Adanio sa a sa*, of *Adanio pa!pa!*, is het slot. Is *Adanio* een persoonsnaam, van den bastiaan (negeropzichter), aan wien bevolen wordt: *Sla! ja, sla?* De klank „pa” kan onze klanknabootsing „pats” beteekenen, en *andanio* wellicht, „damned”, dan wel o.i. de oud-vaderlandsche nederlandsche vloek, b.v. afgekort tot „*Verdomme*”.

In het spelletje „*Faja ston*”, vuursteen, wrijft ieder kind een steen, dien hij in zijn hand houdt, zoo lang op den grond tot de

steen warm wordt. Bij het woordje „pietjieng” moet ieder zijn steen doorgeven; wie niet oplet en twee steenen voor zich heeft liggen, valt uit. In den slaventijd werden er door de volwassenen bij gereciteerd eenige bijna niet meer te vertalen woorden, die zouden beteekenen: Vlug, vlug; Moeder, hoor, hoor; een hagedis ($2 \times$), een siembo? ($2 \times$), en aan het slot: de Kokosnoot zegt zuchtend: ik zal (zelfs) den gouverneur kunnen bedriegen (voor den gek houden), hoera! Het geheel zou zoo iets beduiden als: alles komt aan 't licht, al is het ook nog zoo verborgen.

Op feestavonden en sterfhuis-bijeenkomsten schuift men elkaar een ring toe aan een draad die de in een kring gezeten vashouden; er wordt lied no. 52 en ook wel no. 17 bij gezongen.

Een onverstaanbaar aftelversje, waarbij men vlug zingend in 't geheel 32 strepen op den grond trekt, is onder no. 53 vermeld.

Bij het touwtje springen wordt zingend gesproken (letterlijk vertaald):

Jantje-jongen, jongen,
niet maak jou hond bijten mij (dus: zorg, dat je hond mij
niet bijt),

Coutjino. Op dit laatste woord (naam van de oude Portugeesch-Joodsche familie Coutinho) stapt de springer of springster uit de door het draaiende touw omgeven ruimte.

Dit is een oud spelletje. Eveneens het „mat-mat pinto-spel”, waarbij iemand ongemerkt een knikker of steentje in een hand van een in den kring zittend kind laat vallen, onder het uitspreken van de woorden: mat, mat, pinto (naam van de oude Portugeesch-Joodsche familie Pinto¹⁾). Een ander kind mag raden bij wie het steentje is verstopt; bij het vinden wordt een groot hoera aangeheven en men begint weer van voren af aan.

Het spel van *Valk en Hen*. De valk tracht telkens een kuiken te bemachtigen: de hen springt heen en weer met de kuikens (kinderen) om dat te beletten. Als het spel begint staan alle kuikens achter de hen.

No. 57 is haast een soort tooneelspel, dat een gebeurtenis op een plantage uitbeeldt. De medespelers worden betiteld als: Ma Jantje, wachter; skrifiman, opzichter; foefoeroeman, (koeien)-dief, en koeien (een aantal kinderen). Het zon en maan-spel wordt ook genoemd, maar, in afwijking van hetgeen wij over dit spel in dit tijdschrift hebben vermeld, verdeelen de gevangen kinderen zich in volgelingen van zon en maan, die op het eind elkander om het middel vast grijpen en elkander naar zich toe trekken.

¹⁾ Beide families zijn vermoedelijk kort na het vertrek van Graaf Joan Maurits van Nassau uit Brazilië naar Suriname gekomen.

Het spel van de juffrouw aan de overzijde (de overbuurvrouw) die een haan, van de buurvrouw aan dezen kant, heeft verdonkeremaand, geslacht en opgegeten, geschiedt met vragen en antwoorden; de kinderen zitten gehurkt in een kring en springen aan het eind (als haantjes) in hurkende houding rond. In aftelversje no. 62 wordt de sterke koning Bangalan gewaarschuwd, dat een kleine jongen hem zal dooden.

* * *

Wij wenschen nu onze aankondiging te besluiten. Het zou niet met den aard van dit tijdschrift strooken om voor het onderwerp te lang achtereen de aandacht van de lezers te vragen. Wel roepen wij hunne opmerkzaamheid in voor nog eenige bijkomstige opmerkingen.

Zoo vragen wij ons af wat met de collectie moet worden gedaan.

Allereerst zouden alle melodieën van cijfer- in notenschrift moeten worden overgezet. Ik roep bij dezen muzikaal geschoolde belangstellenden op, die zoodanig werk, uit liefde voor Suriname, belangeloos zouden willen verrichten. Aan hen om uit de groote verzameling de merkwaardigste liederen uit te kiezen, welke dan, in overleg met de redactie, in dit tijdschrift openbaar zouden kunnen worden gemaakt. Zoo mogelijk moeten echter alle melodieën gedrukt worden, zij het dan later.

Het manuscript van de liederenverzameling zou wellicht voorloopig het beste berusten bij de redactie van dit tijdschrift, totdat de samenstellers het opvragen. Mogelijk kan de heer Abbenhuis de bewerking zelf ter hand nemen, wanneer hij eventueel hier te lande met verlof mocht komen.

De verzamelaars hebben aangetoond, dat een collectie Surinaamsche volksliederen kan worden bijeengebracht, zonder dat er ook maar één lied bij behoeft te zijn, dat wegens onzedelijken inhoud van openbaarmaking dient te worden uitgesloten. Uiteraard hebben zij onderzoekingen gedaan van uit een R. K. standpunt. De Evangelische broedergemeente beschikt echter ten aanzien van het onderwerp over groote ervaring. Moge ook van die zijde het Surinaamsche lied een onderwerp van studie uitmaken.

Wij hopen verder, dat niemand zich door in dit artikel gedane uiteenzettingen gekwetst zal gevoelen. Het zou onjuist en verkeerd zijn op Surinamers neer te zien, omdat onder hen er hier en daar, ook onder meer beschaafden, overblijfselen van heidensche denkwijze worden gevonden. Men zou dan moeten aanvangen met de Nederlanders te minachten, omdat zij door de namen van de

weekdagen getuigen van hun vroeger geloof in zon en maan, van hunne vereering van Wodan, Thor en Freya. Wij hebben vroeger (Encyl. v. Ned. W. Indië, onder Naamgeving) ons vermoeden uitgesproken, dat de R. K. Kerk niet optreedt tegen overblijfselen van vroeger heidensch geloof, indien daardoor geen gevaar meer bestaat voor overname van — of terugkeer tot — met den R.K. godsdienst strijdige begrippen. In den brief van Paus Gregorius den Groote aan den Abt Mellitus (601), aanvangende met: „Post discessum congregationis nostrae”, en waarvan tekst en vertaling zijn te vinden in Geschiedkundig Mengelwerk over de provincie Noord-Brabant, door G. R. Hermans, rector der Latijnsche School, 's-Hertogenbosch, 1840, blz. 269—273, zoomede in diens artikel: Volksbegrippen, Volksgebruiken en Volksoverleveringen in Noord-Brabant (als voren, blz. 76 tot 96), zal men een en ander over de door de R. K. overheden en evangeliepredikers aangenomen gedragslijn aantreffen, ten aanzien van onze toen wel bekeerde, maar nog lang hardleersch gebleven voorouders.

Mede ten aanzien van het negerengelsch hoede men zich voor geringschatting. De creolentalen zijn op zich zelf reeds zeer merkwaardig. In het feit, dat de woordschikking zoo geheel anders is dan in onze taal kan slechts hij reden tot lachlust vinden die zichzelf tegelijk een geestelijk testimonium paupertatis wil uitreiken.

Wij zijn van oordeel, dat het voor het Nederlandsche Rijk, als koloniale Mogendheid, wenschelijk is, dat voor de studie van de Surinaamsche en de Curaçaosche muziek een Arbeidskamer wordt opgericht.

In de ons later door den heer Abbenhuis gezonden gegevens treffen wij een betoog aan (zie ons naschrift), om in de R.K. Kerk in Suriname, Surinaamsche volksliederen als kerkliederen in te voeren. De heer A wijst er op, dat iets dergelijks reeds in Hindostan door een R.K. priester is beproefd en grooten ingang heeft gevonden. Men beseffe, dat de eenvoudige Surinamer oogenblikken kan hebben van moedeloosheid; dat hij denkt en soms ook uitsprekt: Gij, blanke leeraars en leidlieden, gij tracht ons het beste te brengen, wat Gij hebt, en wat kunnen wij, arme verwaarloosde menschen, daartegenover aan U teruggeven? Indien de kerkbesturen in Suriname er toe konden besluiten om voor den Surinaamschen volkszang en voor het volk, dat dien volkszang schept en waarvan het Surinaamsche lied een deel van zijn wezen uitmaakt, ook in dit opzicht de armen te openen en tot den Surinamer te zeggen: Mijn kind, kom bij mij, ik neem U met uw goede volkseigenaardigheden, die ik waardeer en U help bewaren, dan zullen zij aan het Surinaamsche volk een grooten dienst doen.

Voor de vergelijkende studie van het Surinaamsche lied en van het Afrikaansche, van de volkspsyche als men wil, zal men, naar de heer A. aantoon, groot profijt kunnen trekken door raadpleging van de werken van den Pater dr. Zuure te Bern, over Urundi en Oeganda. Dr. Z. behoort tot de zoogenaamde Witte Paters van wijlen den Kardinaal Mgr. Lavigerie.

Nu nog een levendig opgewekt woord als slotzin. De heer A. schrijft mij over de moeite die het kost om het Surinaamsche lied bekend te maken en te doen waardeeren, maar deze onvermoeibare kampioen eindigt aldus: „Hoop doet leven. U moest anders mijn klas die liedjes eens hooren zingen. Hupsch, frisch, drie- en vier-, „stemmig met allerlei rythme-versiering door liniaals, vingers en „beenen! 'K begin onderhand te gelooven, dat men zulke dingen „meer door uitvoering moet propageeren dan door de pers”.

Onze gelukwensen dan aan de heeren verzamelaars, en heil aan deze nog bijna onbekende frissche loot van den Nederlandschen stam!

Naschrift. De heer Abbenhuis behandelt in zijne aantekeningen een onderwerp, dat niet geheel onder Surinaamsche Volkskunde kan worden ondergebracht, maar de eer van een afzonderlijk opstel zou verdienen. Het gaat over de mogelijkheid, om Surinaamsche volkswijzen te bezigen in het kerkelijke en het schoollied. Noch de Herrnhutter „siengie boekoe” (en) „aria siengie” (1837—1858), noch de n.e. gezangboeken der Ned. Herv. en der Evang. Luth. gemeenten (1858 en 1856), en evenmin de R. K. „begi boekoe” en „passi foe Hemel” hebben volks- of negermelodieën opgenomen. De heer A. betreurt dit; hij acht een zoodanige aanpassing zeer wel mogelijk, en acht het een verzuim, dat men zulks nog niet heeft beproefd. In „Een Vlaamsch missionaris in Engelsch-Indië”, door L. du Bois, Brasschaet 1924, blz. 94—103, staat vermeld, dat Pater H. E. du Bois in de Pundjab (Br. I.) het volk tot zich trok, door het zijn eigen gemaakte leerdichten op Pundjab-wijzen, voor te zingen en te leeren. In school en kerk, zoo zegt de heer A., zou men daarvoor geschikte Surinaamsche volkswijzen kunnen toelaten, en dus te eerder melodie en tekst kunnen helpen bewaren. Men zou daardoor dus de volkskunst eeren en een inniger band brengen tusschen het volk en zijne leeraren en leiders in godsdienstige zaken.

De zaak lijkt ons toe zeer de aandacht te verdienen. De R. K. kerk is menigmaal voor de instandhouding van volkseigenaardigheden opgekomen.

Slot Loevestein, November 1933.